

СПЕЦИФІКА ПОНЯТТЯ «ПЕРФОРМАТИВНИЙ ТЕАТР»

Плехун Олександр Сергійович

викладач кафедри сценічної мови

та член Ради молодих вчених

Харківського національного університету

мистецтв імені І.П. Котляревського

ORCID: 0000-0002-3442-9513

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5531/>

Категорія перформативності може бути доволі широкою. Як зазначає Аманда Куган: «Перформанс – це форма художньої практики, яка включає в себе людину або осіб, що роблять дію або дії в певних тимчасових рамках в певному просторі або місці для аудиторії. Центральне місце в процесі і реалізації мистецтва перформансу займає живу присутність художника і реальні дії його тіла, щоб створити і представити аудиторії ефемерний художній досвід» [3] (переклад мій. – О. П.). І це власне і є базисом перформативної вистави. Однак є й певні відмінні характеристики.

Сьогодні вельми поширеною є думка про те, що в перформативній виставі обов'язково наявний синтез мистецтв та цікаві рішення сценічного простору: «спектакль-перформанс являє собою різні варіанти синтезу мистецтв у театральній дії; це індивідуальна або групова творчість у поєднанні зі світлозвукowymi ефектами, пластикою, візуальними об'єктами, які комбінуються між собою, доповнюючи та посилюючи сценічний ефект.

З появою перформансу у сценічному мистецтві відбулися численні (в тому числі і революційні) зміни. Не лише визначилися нові жанри, а й видозмінилися мова сцени, принципи акторської майстерності, технологія виробництва вистав та багато іншого. Все більше великих художніх подій стало відбуватися не в просторі класичної великої сцени, а за її межами, оскільки театр почав уникати хрестоматійності оповіді, шукати нові форми, заходити на сусідні території, спускатися в підвали і підніматися. Відбулися радикальні трансформації в акторській професії. Так, сьогодні принцип перетворення актора не завжди дотримується: артист вербальними або невербальними засобами може розповісти ситуацію з власного життя.

Перетворення – це основа драматичного театру. Відповідно до теорії театру, артист не може грати себе, є певні. Обов'язкова умова вистави – наявність ролі та перевтілення в сценічний образ. Іншими словами, у драматичному мистецтві ми стикаємося з умовним існуванням артиста у запропонованих обставинах. У просторі перформансу жодної ролі не передбачається – митець діє своїм тілом, емоційністю, це його особиста акція, він не перебуває у якійсь ролі.

У нього свої стосунки з цією аудиторією та простором. Це висловлювання художника розгорнуто у безумовному просторі часі та дії.

Перформативний театр запозичив у перформанса важливий аспект – тілесність: ніколи раніше театр не був таким уважним до людини в її тілесній і духовній недосконалості, занедбаній у «знебожений світ». Тобто актор нерідко стає лише одним із рівноправних елементів вистави. І артист як тіло, що діє, буває важливішим, ніж «життя людського духу».

У створенні перформативних вистав тіло актора найчастіше навмисно суперечить його ролі (наприклад, красива дівчина читає текст літнього маніяка), що змушує глядача зміщувати фокус сприйняття то на реальне тіло, то на семіотичне (персонаж). Також тіла виконавців часто піддаються фізичному впливу, що шокує глядачів.

Глядача часто провокують на живу реакцію у різний спосіб – навмисним продажем кількох квитків на одне місце, нанесенням клею на сидіння, використанням неприємних запахів, чхального порошку, створенням конфліктних ситуацій ексцентричними підставними особами у залі і т.д.. При цьому стирається межа між тим, що сприймається як частина вистави й тим, що виходить за її межі, не даючи можливості передбачати і контролювати реакцію публіки.

Також сьогодні виникають цілі театральні системи, які передбачають опосередковану участь глядача та існування артиста за умов вистави. Наприклад, вербатім, де текст вистав будується на реальних монологах або діалогах свідків якихось подій, що вимовляються акторами без редакцій та із зберіганням психологічного портрету героя; або інклюзивний театр, де поруч із артистами працює людина з особливими можливостями і представляє себе (у неї немає особливої ролі).

У контексті перформативного театру необхідно говорити про трансформацію глядача та його роль у сучасному театрі, зокрема, зміни раціонального сприйняття, що розігрується, на чуттєве. Як в ритуалі, у глядача з'являється відчуття своєї «діяльної участі» у створенні вистави, доступу до театральної «кухні», причетності, співтворчості. Але в більшості випадків ця ілюзія оманлива: глядач як і раніше залишається головним об'єктом впливу, і один із способів цього впливу: порушення лінійної логіки, коли персонажі «не розуміють ні себе, ні іншого, ні того, що відбувається з ними, глядач виявляється спантелечений, позбавлений впевненості у правильності своєї реакції – виникає конфлікт глядацького сприйняття», іншими словами відбувається провокація через руйнування очікувань глядача.

Однією формою перформативності сучасної драматургії є маніпулювання глядачем. На думку Єжи Гротовського, роль актора – засіб досягнення цілей, а чи не головна мета, «...актор має маніпулювати сценічним чином, як скальпелем, для препарування власної індивідуальності» [1, с. 71].

Інша форма перформативності, представлена у виставах – насильство, хвороба як дистанція. Пильний інтерес до потворного виливається в поступове «приручення глядача» за допомогою естетизації, що веде до розмивання характерних ознак. Естетизація потворного, на противагу прекрасному,

спрямоване на відштовхування на протигагу класичній самоідентифікації глядача з героєм, збудження негативних емоцій, гидливості та відрази – проти колишнього співчуття. Глядач тепер аналізує та пізнає себе не в порівнянні, а у відштовхуванні від показаного йому сценічного персонажу.

У перформативному театрі глядач – це приймач, а вистава – процес. Він є репрезентацією чогось, що було приготовлено заздалегідь. У нас глибоко сидить класичне мислення про театр, згідно з яким артисти працюють на репетиціях, щось готують, а потім це показують. Дехто взагалі вважає, що після прем'єри творчий процес закінчується – немов він був до неї, а після актори просто слідуєть відпрацьованій схемі. Це не правда. Вистава багаторазово модифікується і вдосконалюється в залежності від того, що вимагає глядач. Перформативний театр – це такий театр, який залучає глядача до процесу. Такий підхід працює проти того, що відбувалося у Європі останні 150 років.

Перформативний театр – місце зустрічі, тому тих, хто його відвідує, слід зазначити, про них треба щось знати. Важливий момент: сама по собі вистава не має значення, і якщо вона придумана заздалегідь, вона не має сенсу. Вона виникає під час зустрічі шляхом обміну та взаємотворення.

Перформативний театр не збудований як текст, який слід прочитати. Швидше це досвід, у якому працюють як очі і мозок, а й повністю все тіло разом із дотиком і нюхом. Дуже важливим елементом є і афект - неусвідомлена реакція, виражена якимсь рухом. Часто глядач так: «Я нічого не зрозумів, але це було класно». Нема логіки, але є афект. Про перформативні вистави не можна говорити в категоріях істинного чи хибного. Вони наголошують на реальності через її деконструкцію, демонструючи на сцені сам процес, пропонуючи ігровий аспект подій і припускаючи, наскільки це можливо, мінливість і нестабільність знаків. Це ніби незакінчений світ. Актори показують, як вживаються в ролі, але за мить їх виходять. Коментують те, що щойно зробили. Це брехтівський прийом. Така діяльність вимагає повного залучення. Те, що ти робиш і говориш, це тільки твоє. Така прямота – один із найважливіших елементів перформативного театру. Не менш важливі прийоми, акцентують увагу глядача на тій чи іншій деталі, коли використовується екран у виставі, наприклад, він може створити ефект кінематографічного великого плану, привернути увагу глядача до незначного, «випадкового», що проходить.

Таким чином, у перформативній виставі глядач, позбавляючись свого традиційного статусу спостерігача та «оцінювача», наділяється двома новими, раніше не властивими йому функціями. Йому відводиться або досі незнайома активна роль глядача-керівника, що спрямовує хід вистави і зумовлює поведінку героя, або пасивна – глядача-медіатора, який поринає у творчий «прикордонний стан» і самого учасника вистави, відчувається виконавцем. На наш погляд, найнаочніше явище перформансу здійснюється у просторі театру (як явища). У театрі можливий і політико-ідеологічний та соціальний, а можливо – і релігійний перформанс.

Отже, головними ознаками та специфічними особливостями перформативного театру/перформативної вистави є:

- 1) провідна роль ідеї та підпорядкованість їй усіх дій;

- 2) потужний вплив на суспільство;
- 3) наявність рухливої сценічної площадки, яка дозволяє раптово змінювати сценічні рівні та подіуми;
- 4) організація колективних та «монополістичних» вистав;
- 5) чіткий план дій;
- 6) всі присутні наділені виконавськими функціями;
- 7) використання у виставах реалістичних об'єктів;
- 8) ефектно вибудована сценічна дія;
- 9) синтез мистецтв.

Список літератури:

1. Гротовский Ежи. От Бедного театра к Искусству-проводнику : сб. ст. / Ежи Гротовский ; пер. с пол., вступ. ст. и примеч. Н. З. Башинджарян. М.: Артист. Режиссёр. Театр, 2003.
2. Малютіна Н., Нечиталюк І. Перформативні практики: досвід осмислення: монографія. Одеса: Астропринт, 2021. 184 с.
3. Coogan A. What is Performance Art? [Електронний ресурс] / Amanda Coogan. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://imma.ie/magazine/what-is-performance-art/> (дата звернення 01.05.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ КОНЦЕРТНИХ ВОКАЛІЗІВ

Семенюк Оксана Михайлівна

викладач кафедри сценічної мови,

Харківський національний університет

мистецтв ім. І.П. Котляревського

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5549/>

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена дослідженню особливостей виконання концертних вокалізів і має на меті визначити техніку виконання, аналізувати особливості виконання різних жанрів музики, описувати виклики та труднощі, які виникають під час виконання вокалізів та рекомендувати шляхи підвищення якості виконання. У статті будуть проаналізовані останні дослідження та публікації з даної теми, формулюватимуться цілі дослідження та обґрунтовуватимуться методи дослідження. На основі аналізу будуть розроблені висновки та рекомендації, а також надано перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Стаття має велике значення для виконавців, музичних педагогів та студентів музичних спеціальностей, які прагнуть підвищити свої професійні навички у виконанні концертних вокалізів. Ключові слова: концертні вокалізи, виконання вокалізів, техніка виконання, особливості виконання, дослідження вокалізів.